YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O‘z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI........44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li

TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH........48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna

"INNOVATSION AGROTEXNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH........53
Turayeva Gulizahro

АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ)........57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли

KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI........62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna

KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI........67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich

INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH........73
Mustafoyev Akbar Mustafo o'g'li

MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI........78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi

REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI........83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda

SIRKULYAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI........87
Sodikov Zokir Rustamovich

YASHIL TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI........92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi

MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI........97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich

АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ........101
Даулетиярова Шахло

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА........109
Кадирова Хадича Тураевна

XORIJ MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR........115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev

O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI........125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li

HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI........133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna

QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI........136
Musayeva Shoira Azimovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH........ 144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI........ 149
Madraximov Ilxom Kamilovich

FOYDA SOLIG‘INING O‘ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI........ 154
Zaripov Xusan Baxodirovich

AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH........ 159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich

OLIY TA’LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH........ 163
Jalilov Jamshid G‘anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o‘g‘li

MINTAQA SANOAT TARMOG‘I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI........ 168
Xayitboev Abror Quvondiqovich

РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН........ 174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи

KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV........ 180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna

BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI........ 184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o‘g‘li

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG‘LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI........ 189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich

TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI........ 194
Alimov Umid O‘ktambayevich

MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO‘SIQLARI........ 200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi

KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI........ 207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog‘at Xo‘jabekova

ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ........ 212
Останов Эгамберди

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI........ 218
Xakimova Xulkar Xamidovna

QORAQALPOG‘ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI........ 224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich

OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O‘RNI........ 230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna

SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI........ 234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich

XIZMAT KO‘RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI........ 238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna

BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI........ 242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHIYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BYUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI 251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich

O‘ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI 256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna

TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSIYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO‘NALISHLARI 259
To‘rayev Jasurali To‘rayevich

O‘ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI 264
B. Sulaymonov

NAMANGAN VILOYATIDA “YASHIL IQTISODIYOT” MODELIGA O‘TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI 270
Xonto‘rayev Obbosxon Kamolxon o‘g‘li

O‘ZBEKISTONDA “YASHIL” IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich

KICHIK BIZNES ORQALI ISH O‘RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA 278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna

MAMLAKATIMIZDA QO‘SHILGAN QIYMAT SOLIG‘INING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich

РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ 290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли

MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR 297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o‘g‘li

BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIYAVIY RIVOJLANISHINI TA’MINLASH VOSITALARI 303
Sadikov Iskandar Gayratovich

ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА 308
Халиков С. Х.

HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI 313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ 317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 321
Isakov Oybek Jamoliddinovich

NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO‘JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA’SIRINI BAHOLASH 325
Ismoilov Azamat

O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI 332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich

“AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHIYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK” FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA 346
Abduraxmonova Feruzabonu

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH........352
Dildora Yuldasheva

TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI........359
I.J. Isakov

OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI........363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich

INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI........369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna

"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI........374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li

THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS........380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich

INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI........386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich

GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES........393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li

ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ........401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи

O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI........407
Ergashov Botirjon Ergashovich

PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI........415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich

O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI........419
Igitov Jurabek Kuzibekovich

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI........425
Eshkarayev Bobir Chariyevich

TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI........431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna

TURIZM SOHASINING IJTIMOIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)........435
Xalimov Shaxboz Xalimovich

SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH........442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li

ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ........447
Дурманов Акмал Шаймарданович

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI........456
Atajanova Guli Maxsudbekovna

JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI........462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI.......... 467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich

QISHLOQ XO‘JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI

Mamadiyarov Dilshad Uralovich
Toshkent davlat agrar universiteti, dotsent.,
Bosimova Guloyim Bahodir qizi
Toshkent davlat agrar universiteti, o‘qituvchi stajori

Annotatsiya. Mazkur maqola qishloq xo‘jaligida resurslardan samarali foydalanish va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishda boshqaruv qarorlarining iqtisodiy tahlil natijalarini o‘rganishga bag‘ishlanadi. Tadqiqotda bozor iqtisodiyoti sharoitida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari baholarini shakllantirish jarayonlari yoritilib, narxga ta’sir etuvchi omillar, talab va taklif muvozanati hamda ishlab chiqarish samaradorligining o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada qishloq xo‘jaligining asosiy vazifalari, yurtimizda agrar sohaning rivojlanish bosqichlari va ularning iqtisodiy mazmuni haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: sanoat, ijtimoiy muammolar, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari, chakana savdo, investitsiya, mehnat resurslari, aylanma fondlar, agrar islohotlar.

Abstract. This article examines the effective use of resources in agriculture and the economic analysis of managerial decisions in food production. The study highlights the mechanisms of price formation for agricultural products under market economy conditions, analyzing key influencing factors such as supply-demand balance and production efficiency. The article also provides information on the main functions of agriculture, as well as the stages of development of the agrarian sector in Uzbekistan and their economic implications.

Key words: industry, social issues, agricultural products, retail trade, investment, labor resources, circulating assets, agrarian reforms.

Аннотация. Настоящая статья посвящена исследованию эффективного использования ресурсов в сельском хозяйстве и экономическому анализу управленческих решений при производстве продовольственных товаров. В работе рассматриваются процессы формирования цен на сельскохозяйственную продукцию в условиях рыночной экономики, анализируются факторы, влияющие на стоимость, баланс спроса и предложения, а также роль производственной эффективности. Кроме того, представлены сведения об основных задачах сельского хозяйства и этапах развития аграрного сектора в Узбекистане.

Ключевые слова: промышленность, социальные проблемы, сельскохозяйственная продукция, розничная торговля, инвестиции, трудовые ресурсы, оборотные фонды, аграрные реформы.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligining jahon iqtisodiyotidagi o‘rni keyingi yillarda keskin ortib bormoqda. Shuning uchun ham qishloq xo‘jaligi mahsuloti ishlab chiqarishning asosiy omillari bo‘lgan yer, suv, mehnat resurslari va ularning o‘ziga xos xususiyatlarini rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar miqyosida o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Qishloq xo‘jaligi moddiy ishlab chiqarishning asosiy va eng qadimgi tarmoqlaridan biri bo‘lib, aholiga oziq-ovqat mahsulotlari va sanoat uchun xomashyoning asosiy qismini yetkazib beradi. Qishloq xo‘jaligi asosan ikkita yirik tarmoq - dehqonchilik va chorvachilikdan iborat. Bu ikki soha aholi uchun dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarini yetkazib beradi. Qishloq xo‘jaligi dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarini dastlabki qayta ishlaydigan bir qancha tarmoqlarni ham o‘z ichiga oladi.

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

Iqtisodiy jihatdan faol aholining taxminan yarmi, kam taraqqiy etgan mamlakatlarda esa ko'pincha 80-90 foizdan ortig'i qishloq xo'jaligida band. Rivojlangan mamlakatlarda esa bu ko'rsatkich 10 foizni tashkil etadi. Qishloq aholisining ijtimoiy muammolari, joylashishi qishloq xo'jaligi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayrim mamlakatlarda o'rmon xo'jaligi ham qishloq xo'jaligi tarkibiga kiradi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidagi natijalar Respublikamizni MDH davlatlari ichida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishi yuqori darajada o'sayotgan mamlakatlar qatoriga kiritish imkonini berdi [8].

Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, ularni asrash borasida keng ko'lamli islohotlar olib borilmoqda. Zero, yer odamlarni boqsa, kiyintirsa, suv esa tiriklik manbai, tabiatning bebaho in'omidir. Ayni chog'da qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning umumiy maydoni 20 236,3 ming gektarni tashkil etadi. Shundan 3,2 million gektari sug'oriladigan ekin maydonlari bo'lib, unda aholining ehtiyoji uchun oziq-ovqat mahsulotlari, iqtisodiyot tarmoqlari uchun esa zarur xom ashyo yetishtirilmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatimiz aholisi sonining yuqori sur'atlar bilan o'sib borishi, qishloq xo'jaligi yerlarining boshqa toifalarga o'tkazilishi va global iqlim o'zgarishi ta'sirining kuchayishi oqibatida aholi jon boshiga to'g'ri keladigan sug'oriladigan yer maydonlari 24 foizga, o'rtacha yillik suv ta'minoti darajasi esa 3 048 metr kubdan 158,9 metr kubgacha qisqargani kuzatilmoqda.

Bu borada yurtimizda sug'oriladigan maydonlarning unumdorligini oshirish, meliorativ holati va suv ta'minotini yaxshilash maqsadida davlat dasturlari doirasida keng ko'lamli irrigatsiya va melioratsiya tadbirlari amalga oshirilmoqda. Natijada, 2008-2017-yillar mobaynida 1,7 million gektardan ortiq sug'oriladigan maydonlarning suv ta'minoti hamda 2,5 million gektar maydonlarning meliorativ holati yaxshilanishiga erishildi.

Prezidentimizning 2019-yil 17-iyundagi "Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni ushbu salbiy oqibatlarning ta'sirini kamaytirish va kelgusida bartaraf etishga xizmat qilmoqda. Mazkur hujjatda respublikada yillar davomida irrigatsiya va melioratsiya holatining yomonlashuvi natijasida foydalanishdan chiqib ketgan yerlarni bosqichma-bosqich qayta foydalanishga kiritish, yer osti suv zaxiralaridan samarali foydalanish, suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish hamda ichki irrigatsiya tarmoqlarini rekonstruksiya qilish orqali suv yo'qotilishini kamaytirish kabi muhim vazifalar belgilangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanish samaradorligi qo'llaniladigan qishloq xo'jaligi texnologiyalarining mukammallik darajasi va intensivlik darajasiga bog'liq bo'lib, u nafaqat ishlab chiqarish rentabelligining maqbul darajasi, balki tuproq unumdorligini oshirishni ham ta'minlashi lozim bo'ladi Merkulova, (2025). Merkulova va Vyazov (2015) qishloq xo'jaligi sohasida iqtisodiy samaradorlikni baholash uchun ham qiymat, ham tabiiy ko'rsatkichlardan foydalanish lozimligini ta'kidlaydilar. Mazkur mualliflar asosiy ko'rsatkichlarga yerning rentabelligi, yer sig'imi va yer qaytimi kabi ko'rsatkichlarni kiritadilar. Ular ushbu ro'yxatni tarmoq va faoliyat turi bo'yicha hisoblangan yalpi qo'shilgan qiymat hajmi bilan to'ldiradilar. Shuningdek, ular yerni shudgorlash darajasi, hosildorlik, o'g'itlash va muayyan ekin turini bir gektarga ekishda ozuqa moddalari olish kabi ko'rsatkichlarning muhimligini tan oladilar. Joriy va taqqoslanadigan narxlarda yer maydoni birligiga tovar mahsulotlari ishlab chiqarish Xanbaev va Daibova (2016) tomonidan yerdan foydalanish iqtisodiy samaradorligining asosiy va umumlashtiruvchi ko'rsatkichi sifatida baholanadi

O'tgan qisqa davrda sug'oriladigan va lalmi yerlar, tog' va tog'oldi hamda cho'l-yaylov hududlarining tuproq unumdorligini oshirish, suv va boshqa tabiiy resurslardan samarali foydalanish bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Qolaversa, zamonaviy usullar asosida mamlakat oziq-ovqat ta'minoti barqarorligiga erishish uchun yangi serhosil qishloq xo'jaligi ekinlari, ularning birlamchi urug'chiligini yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Olib borilayotgan chora-tadbirlar qishloq xo'jaligida suv resurslaridan ehtiyotkorlik bilan foydalanish, tabiiy tizimlarda ekologik muvozanat va bioxilma-xillikni saqlashga yordam beradi. Toza va sog'lom suv ekotizimlarini saqlash ularning ifloslantiruvchi moddalarni mustaqil ravishda qayta ishlash va turli xil suv organizmlarining hayotini qo'llab-quvvatlash qobiliyatini ta'minlaydi.

Qishloq xo'jaligida ishlatiladigan kimyoviy o'g'itlar va pestisidlar, agar ular to'g'ri qo'llanilmasa, suv resurslarini ifloslantirishi mumkin. Atrof-muhit omillarini hisobga olish va suv resurslarini asrab-avaylash suvning kimyoviy birikmalar bilan ifloslanish xavfini kamaytirishga, sanoat va maishiy maqsadlarda foydalanish uchun zarur bo'lgan suv sifatini oshirishga yordam beradi.

"O'zbekiston-2030" strategiyasida 18,7 ming km yoki 66 foizi tuproq o'zanli bo'lgan magistral va xo'jaliklararo kanallarning beton qoplamali ulushini 13,1 ming km ga yoki 46 foizga yetkazish, shuningdek, melioratsiya ob'ektlarini qurish va rekonstruksiya qilish natijasida sug'oriladigan yer maydonlarida sho'rlangan hududlarni 1,7 million gektargacha kamaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Keyingi yillarda yurtimizda ushbu masalaga bu darajada katta e'tibor qaratilayotgani bejiz emas. Chunki suv manbalari O'zbekistondagi ko'plab ekotizimlar, jumladan, daryolar, ko'llar va suv omborlari uchun muhim ahamiyatga ega. Suv resurslariga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish va ularni boshqarish biologik xilma-xillikni saqlashga, suv sifatini yaxshilashga olib keladi hamda ekoturizmni saqlash va rivojlantirish imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning nazariy va uslubiy asoslarini mahalliy va xorijiy olimlarning yerdan foydalanish borasidagi munosabatlarni tartibga solishga bag‘ishlangan ilmiy izlanishlari natijalari, shuningdek, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan hukumat dasturlari va yo‘l xaritalari tashkil etadi.

Tadqiqot ishining uslubiyoti sug‘oriladigan yerlardan samarali foydalanish bilan bog‘liq munosabatlarni tizimli-funksional va dialektik o‘zaro bog‘liqlikda tadqiq qilishda namoyon bo‘ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qishloq xo‘jaligi yerlaridan foydalanishni tashkil etishning asosiy ustuvor yo‘nalishlari quyidagicha taklif etilgan:

agrosanoat majmui sohasida band bo‘lgan hududlardan foydalanishni tashkil etish bo‘yicha chora-tadbirlar majmui ishlab chiqilgan;

agrosanoat majmui sohasida band bo‘lgan hududlardan foydalanishni boshqarishning uslubiy yondashuvlari belgilangan;

bo‘sh turgan hududlarni biznes aylanmasiga jalb qilish vositalari taklif etilgan;

optimallashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar majmui qishloq xo‘jaligini raqamli o‘zgartirish sharoitida agroinnovatsiyalarni joriy etish bo‘yicha takliflar bilan to‘ldirilgan.

Bugungi kunda qishloq xo‘jaligini tartibga solish, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilarini rag‘batlantirish borasida davlatning islohotchilik roli oshib borayotgan bo‘lsa-da, oziq-ovqat xavfsizligi masalasi hali to‘liq yechimini topmagan. Shuningdek, qishloq xo‘jaligi sohasida band bo‘lgan yerlardan samarali foydalanish, sug‘oriladigan yerlarning qishloq xo‘jaligi aylanmasidan chiqib ketishining oldini olish borasida amalga oshirilayotgan ishlar ham yetarli darajada emas.

Umuman olganda, agrosanoat tizimida suv resurslarini saqlash, ekologik omillarni hisobga olish fermerlar va qishloq xo‘jaligi korxonalarining jamiyat oldidagi mas’uliyati va burchidir. Zero, bu oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash va uzoq muddatli qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Qishloq xo‘jaligining asosiy vazifasi - ishlab chiqarishning barqaror ishlashini ta’minlash va iqtisodiy samaradorligini oshirib borish asosida mamlakat aholisining oziq-ovqatga, sanoatning esa xom-ashyoga bo‘lgan ehtiyojini qondirishdir. Bugungi kunda aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan oziq-ovqat mahsulotlarining yillik iste’moli 55-70 foizni tashkil etmoqda. Chakana savdoda oziq-ovqat mahsulotlari importi ulushi 40 foizdan ziyodni tashkil qiladi.

Qishloq xo‘jaligini erkin bozor iqtisodiyoti talablari darajasida barqaror rivojlantirish uchun xo‘jalik yuritishning turli mulkchilik shakllari va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yer-suv resurslaridan samarali foydalanish, sug‘oriladigan yerlar maydoni va sifati, moddiy-texnika resurslari, fan-texnika taraqqiyoti, ilg‘or texnologiyalar va ulardan oqilona foydalanish, qishloq xo‘jaligining asosiy va aylanma fondlari, mehnat resurslari bozori, mehnat unumdorligini oshirish, investitsiyalar bo‘yicha davlat siyosati, qishloqda servisni rivojlantirish, xarajatlarni tejash, mahsulot va xizmatlar baholarini shakllantirish hamda qishloq xo‘jaligi korxonalari daromadlarini ko‘paytirish bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuv zarur.

Agrar islohotlar natijasida qishloq xo‘jaligida xo‘jalik yuritishning bozor shakllariga o‘tildi va mustaqil tovar ishlab chiqaruvchilarning salmog‘i oshdi.

Mamlakatda yiliga 20 million tonna meva-sabzavot yetishtiriladi, biroq ularni sanoat usulida qayta ishlash darajasi atigi 15 foizni tashkil etadi, shundan 7-8 foizi eksport qilinmoqda. Infratuzilma yetarli emasligi tufayli yig‘ishtirish va saqlash jarayonida mahsulotlarning 30 foizi yo‘qotilmoqda. Ushbu imkoniyatlardan oqilona foydalanib, mahsulotlarni chuqur qayta ishlashni kengaytirish orqali oziq-ovqat sanoatini yanada rivojlantirish va eksport hajmini oshirish mumkin.

Bugungi kunda mamlakatda 31 ta agrologistika markazi va 1 500 ta sovutkich ombori mavjud bo‘lib, ularda jami yetishtiriladigan meva-sabzavotning atigi 4,5 foizini saqlash mumkin - bu juda kam. Masalan, meva-sabzavotning 65 foizi, go‘sht va sut mahsulotlarining 93-95 foizi dehqon xo‘jaliklari va tomorqalarda yetishtirilsa-da, qayta ishlovchi korxonalar o‘z quvvatlarining 50-60 foizida ishlamoqda. O‘tgan yili meva-sabzavotning 19 foizi, go‘sht va sut mahsulotlarining esa 16 foizigina sanoat darajasida qayta ishlangan.

Odatda uzum, qovun, tarvuz, qovoq va anor urug‘i tashlab yuboriladi. Xorijda esa bu urug‘lar qayta ishlanib, qimmatbaho oziq-ovqat mahsulotlari tayyorlanadi. Masalan, bir kilogramm tarvuz urug‘i yog‘i jahon bozorida 28 dollar, anor urug‘i yog‘i esa 350 dollar turadi. O‘zbekistonda ushbu mahsulotlarni yig‘ib olish va qayta ishlash yo‘lga qo‘yilsa, yiliga 250 million dollarlik eksport salohiyati yaratilishi mumkin.

Qaror bilan 2019-2022-yillarda umumiy qiymati 8 trln 471 mlrd so‘m bo‘lgan 243 ta loyiha amalga oshirilishi va 9 544 ta yangi ish o‘rinlari yaratilishi belgilangan. Bugungi kun holatiga ko‘ra, umumiy qiymati 459,3 mlrd so‘mlik 42 ta loyiha ishga tushirilib, 958 ta yangi ish o‘rinlari yaratildi. So‘nggi uch yilda tashqi

bozorga yo‘naltirilayotgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hajmi uch baravarga oshdi. Mamlakatimiz dunyoning 22 davlatiga 180 turdan ortiq sarxil meva-sabzavot va ularni qayta ishlash asosida tayyorlangan mahsulotlarni eksport qilmoqda (1-rasm).

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash korxonalarida olib borilayotgan ishlardan asosiy maqsad - respublikamizda yetishtirilayotgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini o‘z vaqtida yig‘ib-terib, nobud qilmasdan saqlash, ularni qayta ishlab, aholi jon boshiga oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini rivojlangan davlatlar darajasiga olib chiqishga qaratilgan. Buning uchun yetakchi davlatlar texnologiya va texnikalari joriy etilgan, ya’ni uzluksiz ishlovchi avtomatlashtirilgan uskunalar bilan jihozlangan korxonalar barpo etilmoqda. Yangi korxona va sexlarni qurish bilan bir qatorda, mavjud korxonalarni yangi texnologiyalar bilan rekonstruksiya qilish ishlari ham amalga oshirilmoqda.

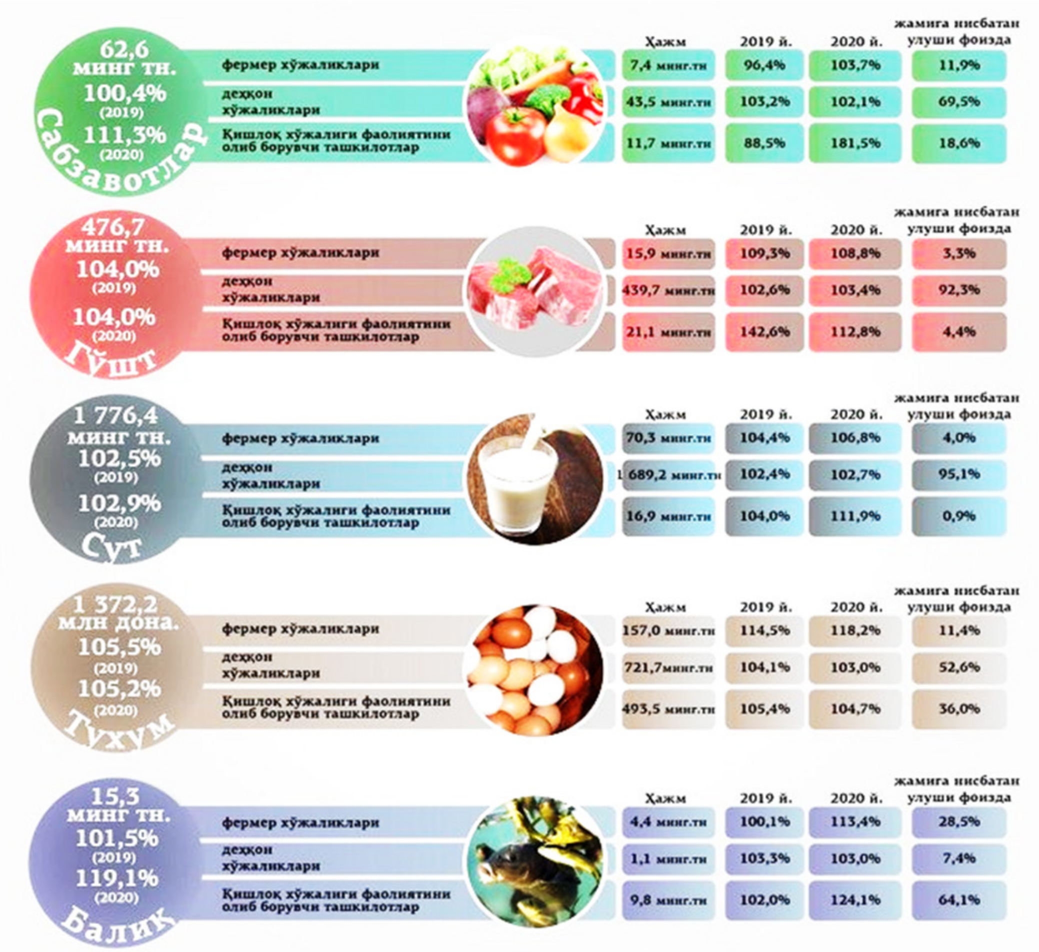

1-rasm. 2020-yil yanvar-mart oylarida qishloq va baliqchilik xo‘jaligi mahsulotlarining asosiy turlarini ishlab chiqarish

Qayta ishlash yoki konservalashning asosiy maqsadi - keng ma’noda sabzavot va mevalarni sof holda saqlashdan farqli ravishda ularni tinch, ya’ni jonsiz holatda uzoq muddat saqlashni hamda qo‘shimcha va murakkab pazandalik ishlovisiz oziq-ovqat sifatida foydalanish imkonini yaratishni ko‘zda tutadi. Konservalash ayniqsa rezavor, danakli mevalar, mevalik va bargli sabzavotlarni qayta ishlashda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, shu yo‘l bilan aholini yil davomida uzluksiz vitaminlar va boshqa foydali moddalarga boy mahsulotlar bilan ta’minlash imkonini beradi.

Ma’lumki, deyarli barcha sabzavot va mevalar tez buziluvchan mahsulotlar turiga kiradi. Shu sababli ularning oziq-ovqat qiymatini va organoleptik sifatlarini saqlab qolish uchun shunday texnologik qayta ishlash usulini tanlash zarurki, tayyor mahsulot oddiy yoki qo‘shimcha sharoit yaratilgan omborlarda uzoq muddat saqlanish imkoniga ega bo‘lsin.

Mahsulotlarni sof holda saqlash va ularni konservalash - bir-birini to‘ldiruvchi hamda umumiy maqsadga xizmat qiluvchi jarayonlar bo‘lib, aholini yil davomida meva-sabzavot mahsulotlari bilan barqaror ta’minlashning muhim vositalaridir. Meva-sabzavotlarni qayta ishlash asosan agrosanoat korxonalarida keng ko‘lamda amalga oshiriladi. O‘rta va kichik quvvatdagi korxonalar esa hududlardagi sanoat va kooperatsiya tizimlari tarkibida

faoliyat yuritadi. Xo'jaliklarning joylashuvi va faoliyat yo'nalishiga qarab ularda turli qayta ishlash korxonalarini tashkil etish mumkin (2-rasm).

2-rasm. Xo'jaliklarning joylashuvi va faoliyat yo'nalishi

Meva-sabzavot ishlab chiqarishida konservalashning quyidagi usullari keng joriy etilmoqda: quritish, tuzlash, sirkalash va jadal muzlatish. Kelajakda rivojlantirilishi zarur bo'lgan yo'nalishlar - tuzlash shoxobchalari, meva-sabzavot kompotlari ishlab chiqaradigan sexlar, murabbo va jem ishlab chiqarish, qandolatchilik sexlari, muzlatish uskunalari, sabzavot va mevalarni quritish sexlari hamda konservalash korxonalaridir.

Qayta ishlash va konservalash meva-sabzavotlarda ro'y beradigan biokimyoviy jarayonlarni to'xtatishga asoslanadi. Bu jarayon fitopatogen mikroflorani kamaytirish va mahsulotni tashqi muhitdan - havo, yorug'lik va boshqa ta'sirlardan himoyalash orqali amalga oshiriladi.

Konservalash usullari fizik, mikrobiologik va kimyoviy turlarga bo'linadi.

Fizik usullar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Issiqlik bilan sterilizatsiya qilish - konservalashning asosiy usuli bo'lib, sirkalash (marinovka) jarayoni ham ushbu turga kiradi.

✓ Qand va tuzning yuqori konsentratsiyasi hisobiga osmotik bosimni oshirish, ya'ni mikroorganizmlarning hayot faoliyatini to'xtatish.

✓ Past salbiy haroratda jadal muzlatish orqali sterilizatsiya qilish.

✓ Nurlantirib sterilizatsiya qilish (ultrabinafsha, yuqori to'lqinli yoki radioaktiv nurlar yordamida).

✓ Filtrlash orqali sterilizatsiya qilish, bunda maxsus filtrlardan o'tkazilgan sharbat mikroorganizmlar sporalaridan tozalanadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyaviy sog'lomlashtirish, davlat byudjeti subsidiyalari orqali kredit tizimidan foydalanish, hosilni sug'urtalash va boshqa qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq qishloq xo'jaligining barqaror va jadal rivoji hali to'liq ta'minlanmagan. Ushbu muammoni hal etish innovatsiyalarni joriy etish, zamonaviy texnika va texnologiyalardan foydalanish, xo'jalik yuritishning yangi shakllarini tatbiq etish orqali mumkin. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi hamda agrosanoat majmuasi mutaxassislarining iqtisodiy tayyorgarligiga qo'yilayotgan talablar ortib bormoqda. Bu talablarni qondirish uchun "Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti" fanini chuqur o'rganish muhim ahamiyatga ega [2].

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligida yer davlat mulki hisoblanadi. Bu qoida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida belgilangan. Yerga egalik qilish bilan bog'liq munosabatlarning rivojlanishi natijasida mamlakatda xo'jalik yuritishning turli shakllari shakllandi. Subyektlarning ko'pligi tufayli ularning iqtisodiy manfaatlari va maqsadlari ham turlicha. Shu bilan birga, ular uchun umumiy bo'lgan jihatlar mavjud: mulk ob'yektlaridan oqilona foydalanish, ularni rivojlantirish, fan va texnika yutuqlarini ishlab chiqarishga jadal tatbiq etish.

Davlat mulkining mavjudligi iqtisodiyotdagi bozor nomukammalliklari bilan izohlanadi. Bunday "bozor kamchiliklari" qatoriga tashqi samaralar, tabiiy monopoliyalar, axborot assimetriyasi va boshqa shunga o'xshash omillar kiradi. Shunday qilib, iqtisodiyotga davlat aralashuvi va davlat mulki miqdorini belgilash har bir davr va mamlakat uchun iqtisodiy erkinlik hamda iqtisodiy tartibga solish o'rtasidagi maqbul nisbatni topishga xizmat qiladi. Quyidagi amaliy omillar qishloq xo'jaligida davlat mulkining zarurligini belgilaydi:

Xususiy sektorning samarali faoliyat ko'rsatishi uchun zarur bo'lgan makroiqtisodiy shart-sharoitlarni yaratish davlatning muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayonda, bir tomondan, an'anaviy tarzda xususiy kapital

uchun qiziqish uyg'otmaydigan yoki tijorat jihatidan yetarli darajada daromad keltirmaydigan, biroq milliy xo'jalik uchun takror ishlab chiqarishning umumiy shart-sharoitlarini belgilab beruvchi tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash talab etiladi.

Shuningdek, quyidagi yo'nalishlar bo'yicha davlatning ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi:

- fan-texnika taraqqiyotini jadallashtiruvchi, ilmiy va kapital sig'imi yuqori, tavakkalchilik darajasi katta bo'lgan loyihalarni amalga oshirish orqali mamlakatning jahon xo'jaligidagi raqobatbardoshligini mustahkamlash;
- ish o'rinlarini yaratish yoki saqlab qolish, mahsulotlarga nisbatan maqbul narxlarni shakllantirish, ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosibliklarni bartaraf etish maqsadida iqtisodiy jihatdan qoloq hududlarni rivojlantirish;
- milliy va ekologik xavfsizlikni ta'minlash, shu bilan birga aholining sog'lom va barqaror turmush tarzini qo'llab-quvvatlash;
- xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi shartnomalar va kelishuvlarning ijrosini ta'minlash, zarur hollarda davlat kafolati berish.

Respublikamiz qishloq xo'jaligida davlat mulkining mavjudligi ayrim g'arb davlatlaridagi xo'jalik yuritish shakllariga nisbatan ko'proq samaradorlikka ega ekani kuzatiladi. Bu holatni faqat davlat mulkining qisqarishi yoki xarajatlarning oshishi bilan izohlab bo'lmaydi. Bizningcha, hududlar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirish va yagona iqtisodiy makonni shakllantirish maqsadida iqtisodiyotda davlat mulki ulushini ma'lum nisbatlarda saqlab qolish maqsadga muvofiqdir.

Bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan davlatlar uchun iqtisodiyotni erkinlashtirish jarayoni davlat mulki monopoliyasini qisqartirishni talab etadi. Chunki sog'lom raqobat muhiti davlat monopoliyasi bilan mos kelmaydi, monopoliyaning mavjudligi esa erkin raqobatni cheklaydi. Mulkni davlat tasarrufidan chiqarish natijasida davlat mulkining iqtisodiyotdagi hissasi kamayadi; u asta-sekin jamoa mulkiga, ayrim hollarda fuqarolar mulkiga va to'liq xususiy mulkka aylanishi kuzatiladi.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek, iqtisodiy islohotlarning birinchi bosqichidagi eng muhim vazifa davlat mulki monopolizmini tugatish va xususiylashtirish orqali ko'p ukladli iqtisodiyotni shakllantirishdan iborat edi.

O'zbekiston Respublikasida mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish bo'yicha qishloq xo'jaligida amalga oshirilgan islohotlar natijasida tarmoqda davlat mulki hissasi keskin kamaydi [4]. Ma'lumotlarga ko'ra:

davlat mulki ulushining eng jadal qisqarishi 1990-1994-yillarda kuzatilgan;

ushbu davrda deyarli barcha davlat xo'jaliklari jamoa va shirkat xo'jaliklariga aylantirildi;

natijada, davlat xo'jaliklarining yalpi qishloq xo'jaligi mahsulotidagi ulushi 1991-yildagi 34,0 % dan 1996-yilda 2,2 % gacha kamaydi.

Islohotlarning keyingi bosqichlarida ham davlat mulkining qishloq xo'jaligidagi hissasi pasayishda davom etdi. Bu jarayon tarmoqdagi davlat korxonalari sonining sezilarli qisqarishida yaqqol namoyon bo'lmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasi hukumati qishloq xo'jaligini rivojlantirishda navbatdagi muhim vazifalarni hisobga olgan holda, bugungi kunda ushbu sohada mavjud bir qator muammolarni bosqichma-bosqich hal etishni o'z zimmasiga olgan. Bu esa davlatning qishloq xo'jaligida asosiy islohotchi sifatidagi rolini yaqqol namoyon etadi. Hozirgi bosqichda hukumatning asosiy e'tibori qishloq xo'jaligining barcha tarmoqlarini yagona fan-texnika siyosati asosida modernizatsiya qilish va ularning izchil rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Bu juda muhim vazifa bo'lib, ilm-fan, samarali texnika va ilg'or texnologiyalar barcha yutuqlarning poydevorini tashkil etadi.

O'zbekiston sharoitida qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash masalalari tarixan alohida e'tibor bilan qaralgan. Mintaqamizda ob-havo keskin o'zgaruvchan bo'lgani sababli go'sht, yog', sut, baliq, tuxum kabi mahsulotlar issiq havoda tez buziluvchi, sovuqda esa sabzavot va mevalar muzlab qoluvchi mahsulotlar qatoriga kiradi. Shu bois mahalliy aholining uzoq asrlik amaliy tajribasi natijasida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlashning turli an'anaviy usullari shakllangan.

Xususan, mahsulotlarni yerga ko'mib yoki ilib saqlash, meva va sabzavotlardan qoqi tayyorlash, ozuqa sifatida ishlatiladigan mahsulotlarni quritish kabi usullar keng qo'llanilgan. Sabzavot, don, meva, go'sht, qazi va tuxumni ko'mib saqlash, poliz mahsulotlarini ilib osish, turli meva, qovun, pomidorlardan qoqi olish, uzum, rayhon, kashnich, jambil va qizil Qalampirni quritish amaliyotda keng tarqalgan saqlash usullaridan bo'lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Muxammadiev J.N., Abdusalomov J.T., Nasimov X.M. Vajnost mikrokapsul dlya skrытiya vkusov i zapaxov veщestv. Central Asian Journal of Medical and Natural Sciences, ISSN 2660-4159, pp. 336-338.
2. Khalatov A.A., Byerley A., Min S.K., Vinsent R. Application of Advanced Techniques to Study Fluid Flow and Heat Transfer Within and Downstream of a Single Dimple. Minsk: ITMO named after A.V. Lykov, 2021. - 20 p.
3. Normurodov S.N., Ziyadullayev I.N., Xoliqov S.O'., Abdullayev O'.A., Dilmurodov H.F. FSS-2025. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science, 1535 (2025) 012028. doi:10.1088/1755-1315/1535/1/012028 URL: https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/1535/1/012028

4. Karimov K.A., Akhmedov A.Kh., Kushimov B.A., Yuldoshev B.Sh. Justification and Development of a New Technology and Design for Drying Seeds of Desert Fodder Plants. International Scientific Conference “CONMECHYDRO - 2020”, April 23-25, 2020, Tashkent, Uzbekistan, pp. 1-10.
5. Normurodov S.N. O‘zbekiston iqtisodiyotida oziq-ovqatni rivojlantirishda qishloq xo‘jaligining roli. Agrobiznes ilmiy-amaliy elektron jurnali, № 6/2025, pp. 224-231. URL: https://agrobiznesjournal.uz/uz
6. Kushimov R.X., Ergashev. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Toshkent: Extremum Press, 2021.
7. Mamadiyarov D.U., Normurodov S.N. Qishloq xo‘jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari. Yashil iqtisodiyot & taraqqiyot, № 7/2025, pp. 463-467. URL: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz
8. Ismoilov A., Murtazaev O. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Toshkent, 2013.
9. Mamadiyarov D.U., Normurodov S.N. Qishloq xo‘jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish. Yashil iqtisodiyot & taraqqiyot, № 6/2025, pp. 775-779. URL: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz
10. Kovalenko S.B., Kozenko Z.N. Сельскохозяйственная кредитная кооперация. Moskva: Finansy i Statistika, 2022. - 446 s.
11. Mamadiyarov D.U., Normurodov S.N. Qishloq xo‘jaligi korxonalarida xarajatlarni boshqarish va hisobga olishning innovatsion usullari: menejment va buxgalteriyaning o‘zaro integratsiyasi. Yashil iqtisodiyot & taraqqiyot, № 10/2025, pp. 742-747. URL: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz
12. Mamadiyarov D.U., Normurodov S.N. Qishloq xo‘jaligida resurslardan samarali foydalanishni boshqarishning iqtisodiy va buxgalterlik jihatlari. Agroiqtisodiyot ilmiy-amaliy jurnal, № 3/2025, pp. 159-162. URL: www.ooqxssrtxm.uz; https://t.me/agroiqtisodiyot
13. Normurodov S.N. Qishloq xo‘jaligida biznesni boshqarish. Agrobiznes ilmiy-amaliy elektron jurnali, № 2/2025, pp. 348-359. URL: https://agrobiznesjournal.uz/uz
14. Umurzoqov U.T., Toshboyev A.Sh., Rashidov Sh., Toshboyev A.A. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti va menejmenti. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2023. - 267 b.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 12

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz